

Υπόθεση C-289/23 [Corván] ¹

Σύνοψη αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

25 Απριλίου 2023

Αιτούν δικαστήριο:

Juzgado de lo Mercantil n.º 1 de Alicante (Ισπανία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

25 Απριλίου 2023

Προσφεύγουσα:

Agencia Estatal de la Administración Tributaria

Καθού:

A

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Διαδικασία πτώχευσης – Αίτηση του πτωχέυσαντος οφειλέτη (καθού στην υπό κρίση υπόθεση) περί απαλλαγής από ανεξόφλητες απαιτήσεις– Προσφυγή μιας εκ των πιστωτών (προσφεύγουσα στην υπό κρίση υπόθεση) κατά της χορήγησης της απαλλαγής – Λόγοι προσφυγής: i) κακή πίστη του οφειλέτη κατά την υποβολή της αίτησης χορήγησης της απαλλαγής και ii) περιορισμένη έκταση της απαλλαγής από ανεξόφλητες απαιτήσεις όταν αυτές αφορούν χρέη προς το Δημόσιο

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως για την ερμηνεία διατάξεως – Άρθρο 267 ΣΛΕΕ – Συμβατότητα εθνικών διατάξεων με την οδηγία (ΕΕ) 2019/1023 – Άρθρο 23, παράγραφοι 2 και 4, της οδηγίας 2019/1023 – Πρόσβαση στο δικαίωμα απαλλαγής – Έκταση του δικαιώματος απαλλαγής

¹ Η ονομασία της υπό κρίση υπόθεσης είναι πλασματική. Δεν αντιστοιχεί στο πραγματικό όνομα κανενός διαδίκου.

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Ερμηνευτικά ζητήματα σχετικά με το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023.

1.1. Έχει το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας, την έννοια ότι είναι αντίθετο προς εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει την πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη, κατά το άρθρο 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC, στον βαθμό που ο περιορισμός αυτός δεν προβλεπόταν στην προγενέστερη της μεταφοράς της οδηγίας ρύθμιση, η οποία αναγνώριζε το δικαίωμα απαλλαγής, και εισήχθη ex novo από τον νομοθέτη; Ειδικότερα, δύναται ο εθνικός νομοθέτης, κατά τη μεταφορά της οδηγίας, να θεσπίσει περισσότερους, σε σχέση με προγενέστερη νομοθεσία, περιορισμούς στην πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη, ιδίως όταν οι περιορισμοί αυτοί δεν αντιστοιχούν σε καμία από τις περιπτώσεις που μνημονεύονται στο άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας;

1.2. Εάν το Δικαστήριο απαντήσει αρνητικά στο ανωτέρω ερώτημα, έχει το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας [ΕΕ] 2019/1023, την έννοια ότι είναι αντίθετο προς εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει την πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη σε περίπτωση που, εντός της δεκαετίας που προηγήθηκε της υποβολής της αιτήσεως απαλλαγής, επιβλήθηκαν [στον οφειλέτη] κυρώσεις, δυνάμει οριστικής διοικητικής απόφασης, για πολύ σοβαρές φορολογικές παραβάσεις ή για παραβάσεις της νομοθεσίας περί κοινωνικής ασφάλισης ή της εργατικής νομοθεσίας, ή σε περίπτωση που, εντός του ανωτέρω χρονικού διαστήματος, εκδόθηκε οριστική πράξη επέκτασης της ευθύνης (*derivación de responsabilidad*), εκτός εάν, κατά την υποβολή της αιτήσεως απαλλαγής, [ο οφειλέτης] έχει ικανοποιήσει πλήρως τις σχετικές οφειλές (άρθρο 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC), στον βαθμό που ο ως άνω λόγος αποκλεισμού από την απαλλαγή μεταβάλλει την κατάταξη των πτωχευτικών απαιτήσεων;

1.3. Εάν το Δικαστήριο απαντήσει αρνητικά στο ανωτέρω ερώτημα, έχει το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας, την έννοια ότι είναι αντίθετο σε εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει την πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη, κατά το άρθρο 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC, σε περίπτωση [...] που εκδόθηκε οριστική πράξη περί επέκτασης της ευθύνης, εκτός εάν, κατά την υποβολή της αιτήσεως απαλλαγής, [ο οφειλέτης] έχει ικανοποιήσει πλήρως τις σχετικές οφειλές, στον βαθμό που η περίπτωση αυτή δεν είναι ικανή για να στοιχειοθετήσει κακή

πίστη του οφειλέτη; Είναι κρίσιμο από την άποψη αυτή το γεγονός ότι η πτώχευση δεν κρίθηκε δόλια;

- 1.4. Εάν το Δικαστήριο απαντήσει αρνητικά στο ανωτέρω ερώτημα, έχει το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας την έννοια ότι είναι αντίθετο σε εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει την πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη, κατά το άρθρο 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC, στην περίπτωση παραβάσεων ή πράξεων επέκτασης της ευθύνης που διαπιστώθηκαν ή εκδόθηκαν εντός της δεκαετίας που προηγήθηκε της υποβολής της αιτήσεως απαλλαγής, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ημερομηνία του γενεσιουργού γεγονότος τόσο της ευθύνης όσο και της πιθανής καθυστέρησης στην έκδοση της πράξης επέκτασης της ευθύνης;
- 1.5. Εάν το Δικαστήριο απαντήσει αρνητικά στα ανωτέρω ερωτήματα, έχει το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας την έννοια ότι είναι αντίθετο σε εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει την πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη, κατά το άρθρο 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC, στον βαθμό που ο αποκλεισμός αυτός δεν δικαιολογείται δεόντως από τον εθνικό νομοθέτη;
2. Ερμηνευτικά ζητήματα σχετικά με το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/[1023].
 - 2.1. Έχει το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας την έννοια ότι αντίκειται σε ρύθμιση όπως αυτή του άρθρου 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC, το οποίο προβλέπει λόγους περιορισμού της πρόσβασης στην απαλλαγή από τα χρέη οι οποίοι δεν περιέχονται στον κατάλογο του άρθρου 23, παράγραφος 4; Ειδικότερα, πρέπει να θεωρηθεί ότι η απαρίθμηση των περιπτώσεων του άρθρου 23, παράγραφος 4, είναι εξαντλητική (numerus clausus) ή, αντιθέτως, ενδεικτική (numerus apertus);
 - 2.2. Εάν πρόκειται για ενδεικτική απαρίθμηση (numerus apertus) και ο εθνικός νομοθέτης δύναται να θεσπίζει και άλλες εξαιρέσεις πέραν των προβλεπομένων από την οδηγία, αντίκειται το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας, σε εθνική ρύθμιση με την οποία θεσπίζεται γενικός κανόνας περί μη απαλλαγής από τις απαιτήσεις του Δημοσίου, παρά μόνο για πολύ περιορισμένες περιπτώσεις και ποσά, ανεξαρτήτως της φύσεως και των περιστάσεων συγκεκριμένων οφειλών προς το Δημόσιο; Ειδικότερα, είναι εν προκειμένω κρίσιμο το γεγονός, αφενός, ότι η προϊσχύσασα ρύθμιση, κατά την ερμηνεία της νομολογίας του Tribunal Supremo [Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία], προέβλεπε ορισμένες περιπτώσεις απαλλαγής από οφειλές προς το Δημόσιο

και, αφετέρου, ότι ο νόμος για τη μεταφορά [της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη] περιόρισε το εύρος της απαλλαγής;

- 2.3.** Εάν το Δικαστήριο απαντήσει αρνητικά στο ανωτέρω ερώτημα, έχει το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας, την έννοια ότι είναι αντίθετο σε εθνική ρύθμιση όπως αυτή του άρθρου 489, παράγραφος 1, στοιχείο 5, του TRLC, η οποία θεσπίζει γενικό κανόνα αποκλεισμού από την απαλλαγή από χρέη προς το Δημόσιο (με ορισμένες επιφυλάξεις, που αποτελούν αντικείμενο του επόμενου προδικαστικού ερωτήματος), στον βαθμό που παρέχει προνομιακή μεταχείριση στους πιστωτές που είναι πρόσωπα δημοσίου δικαίου σε σύγκριση με τους λοιπούς πιστωτές;
- 2.4.** Ειδικότερα, και σε σχέση με το ως άνω ερώτημα, είναι κρίσιμο το γεγονός ότι η ρύθμιση προβλέπει μεν απαλλαγή από απαιτήσεις του Δημοσίου, αλλά για ορισμένα μόνο χρέη και εντός συγκεκριμένων ορίων που δεν έχουν σχέση με το πραγματικό ύψος της οφειλής;
- 2.5.** Τέλος, έχει το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/[1023], την έννοια ότι είναι αντίθετο σε κανόνα δικαίου όπως το άρθρο 489, παράγραφος 1, στοιχείο 5, του TRLC, στον βαθμό που αυτό δικαιολογεί την εξαίρεση από την απαλλαγή από τα χρέη λόγω της ιδιαίτερης σημασίας της εξόφλησης ορισμένων οφειλών, στο πλαίσιο μιας δίκαιης και αλληλέγγυας κοινωνίας η οποία βασίζεται στο κράτος δικαίου, και παραπέμπει στις απαιτήσεις του Δημοσίου εν γένει, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το είδος της συγκεκριμένης απαίτησης; Ειδικότερα, ασκεί επιρροή από την άποψη αυτή το γεγονός ότι η γενική δικαιολόγηση αφορά τόσο τις οφειλές που μνημονεύονται στην απαρίθμηση του άρθρου 23, παράγραφος 4, της οδηγίας, όσο και τις περιπτώσεις ή τις οφειλές που δεν μνημονεύονται ρητώς στις εν λόγω κατηγορίες;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

1. Κανόνες του πρωτογενούς δικαίου

- 1.1. Άρθρο 3, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 1.2. Άρθρο 26 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 1.3. Άρθρα 15 (ελευθερία του επαγγέλματος και δικαίωμα στην εργασία), 16 (επιχειρηματική ελευθερία) και 47 (δικαίωμα πραγματικής

προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2. Κανόνες του παράγωγου δικαίου

2.1. Άρθρο 21, παράγραφος 1, και άρθρο 23, παράγραφοι 2 και 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, περί πλαισίου για την προληπτική αναδιάρθρωση, την απαλλαγή από τα χρέη και τις ανικανότητες ή την έκπτωση οφειλετών, καθώς και περί μέτρων βελτίωσης των διαδικασιών αυτών, και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 (Οδηγία για την αναδιάρθρωση και την αφερεγγυότητα)

3. Νομολογία

3.1. Απόφαση του Δικαστηρίου (έβδομο τμήμα), της 16ης Μαρτίου 2017, Agenzia delle Entrate κατά Marco Identi, C-493/15 (EU:C:2017:219)

Σχετικές διατάξεις εθνικού δικαίου

4. Κανόνες του εθνικού δικαίου

4.1. Exposición de Motivos de la Ley 16/2022, de 5 de septiembre, de reforma del texto refundido de la Ley Concursal [αιτιολογική έκθεση του νόμου 16/2022, της 5ης Σεπτεμβρίου, για την τροποποίηση του κωδικοποιημένου κειμένου του πτωχευτικού νόμου (ο εν λόγω νόμος μετέφερε την οδηγία (ΕΕ) 2019/1023 στο ισπανικό δίκαιο)].

4.2. Άρθρο 487, παράγραφοι 1 (στοιχεία 1 έως 6) και 2, άρθρο 489, παράγραφοι 1 (σημεία 1 έως 8) και 3, και άρθρο 493, παράγραφοι 1 (σημείο 3) και 2, του Real Decreto-Legislativo 1/2020, de 5 de mayo, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley Concursal, en su versión modificada por la Ley 16/2022, de 5 de septiembre [βασιλικού νομοθετικού διατάγματος 1/2020, της 5ης Μαΐου, περί εγκρίσεως του κωδικοποιημένου κειμένου του πτωχευτικού νόμου, όπως τροποποιήθηκε από τον Ley 16/2022 (νόμο 16/2022) της 5ης Σεπτεμβρίου].

4.3. Άρθρο 43, παράγραφος 1, στοιχείο a, του Ley 58/2003, de 17 de diciembre, General Tributaria (γενικού φορολογικού νόμου 58/2003, της 17ης Δεκεμβρίου).

4.4. Άρθρο 7, παράγραφος 1, του Código Civil (αστικού κώδικα).

5. Εθνική νομολογία

5.1. Απόφαση του Tribunal Supremo (Ισπανία), Pleno de Sala de lo Civil, Sección 991 [Ανωτάτου Δικαστηρίου (Ισπανία), ολομέλεια του

τμήματος αστικών διαφορών, τμήμα 991], της 2ας Ιουλίου 2019 (ES:TS:2019:2253).

- 5.2. Απόφαση του Tribunal Supremo (Ισπανία), Sala de lo Civil, Sección 1 [Ανωτάτου Δικαστηρίου (Ισπανία), τμήμα αστικών διαφορών, τμήμα 1], της 1ης Δεκεμβρίου 2022 (ES:TS:2022:4482).
- 5.3. Απόφαση του Tribunal Supremo (Ισπανία), Sala de lo Civil, Sección 1 [Ανωτάτου Δικαστηρίου (Ισπανία), τμήμα αστικών διαφορών, τμήμα 1], της 10ης Δεκεμβρίου 2020 (ES:TS:2020:4069).
- 5.4. Απόφαση του Tribunal Supremo (Ισπανία), Sala de lo Contencioso, Sección 2 [Ανωτάτου Δικαστηρίου (Ισπανία), τμήμα διοικητικών διαφορών, τμήμα 2], της 10ης Ιουλίου 2019 (ES:TS:2019:2694).
- 5.5. Απόφαση του Tribunal Supremo (Ισπανία), Sala de lo Contencioso, Sección 2 [Ανωτάτου Δικαστηρίου (Ισπανία), τμήμα διοικητικών διαφορών, τμήμα 2], της 18ης Νοεμβρίου 2015, (ES:TS:2015:4973) και απόφαση του Tribunal Supremo (Ισπανία), Sala de lo Contencioso, sección 2 [Ανωτάτου Δικαστηρίου (Ισπανία), τμήμα διοικητικών διαφορών, τμήμα 2], της 9ης Απριλίου 2015 (ES:TS:2015:1491).
- 5.6. Αποφάσεις (εκδοθείσες σε διάφορες ημερομηνίες) των Audiencias Provinciales (εφετείων).

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας της κύριας δίκης

- 1 Στις 7 Ιουλίου 2022, ο οφειλέτης Α. (καθού στην υπό κρίση υπόθεση), υπέβαλε αίτηση υπαγωγής στην πτωχευτική διαδικασία. Σε προγενέστερο χρόνο, ο οφειλέτης είχε αποπειραθεί την επίτευξη εξωδικαστικού συμβιβασμού για την πληρωμή ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων. Κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης πτώχευσης, ο οφειλέτης δήλωσε οφειλές ύψους 537 787,69 ευρώ.
- 2 Στις 26 Ιουλίου 2022, το αιτούν δικαστήριο εξέδωσε απόφαση περί κηρύξεως του οφειλέτη σε πτώχευση και παύσεως των εργασιών της πτώχευσης λόγω έλλειψης ενεργητικού.
- 3 Στις 28 Σεπτεμβρίου 2022, ο οφειλέτης υπέβαλε αίτηση απαλλαγής από τις ανεξόφλητες απαιτήσεις, ζητώντας να απαλλαγθεί από το σύνολο των οφειλών που δεν μπόρεσε να εξοφλήσει κατά την πτωχευτική διαδικασία.
- 4 Στις 14 Οκτωβρίου 2022, το Abogacía del Estado (Νομικό Συμβούλιο του Κράτους) εκπροσωπώντας την Agencia Estatal de la Administración Tributaria (Α.Ε.Α.Τ ή φορολογική αρχή), προσφεύγουσα στην υπό κρίση υπόθεση, αντιτάχθηκε στην απαλλαγής από τις ανεξόφλητες απαιτήσεις, ισχυριζόμενη ύπαρξη διαφόρων οφειλών προς το Δημόσιο. Ειδικότερα, η φορολογική αρχή

υποστηρίζει ότι, πέραν των δηλωμένων οφειλών, ο Α. έχει χρέη προς το Δημόσιο ύψους 127 170,56 ευρώ. Από το ποσό των 127 170,56 ευρώ, 36 108,97 ευρώ αναγγέλθηκαν ως προνομιούχες απαιτήσεις, 36 108,97 ευρώ ως εγχειρόγραφες απαιτήσεις και 75 952,50 ευρώ ως απαιτήσεις μειωμένης εξασφάλισης. Παράλληλα, η φορολογική αρχή διατείνεται ότι, από το ποσό των 127 170,56 ευρώ, συνολικά 114 408,09 ευρώ αντιστοιχούν στην από 13 Ιανουαρίου 2017 οριστική πράξη επέκτασης της ευθύνης, η οποία, ως εκ τούτου, προκύπτει ότι εκδόθηκε εντός της δεκαετίας προ της υποβολής της αιτήσεως για τη χορήγηση απαλλαγής από τις ανεξόφλητες απαιτήσεις. Προσθέτει δε ότι ο οφειλέτης βαρύνεται και με άλλα χρέη προς το Δημόσιο, τα οποία δεν τυγχάνουν απαλλαγής, κατά τον γενικό κανόνα του πτωχευτικού δικαίου περί μη υπαγωγής στην απαλλαγή, όπως ισχύει μετά τη μεταφορά στο ισπανικό δίκαιο της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023, διά του Ley 16/2022 (νόμου 16/2022), της 5ης Σεπτεμβρίου.

- 5 Στις 19 Οκτωβρίου 2022, το αιτούν δικαστήριο έκρινε παραδεκτή την προσφυγή που άσκησε η φορολογική αρχή.
- 6 Στις 3 Νοεμβρίου 2022, ο πτωχέυσας οφειλέτης αντέκρουσε την προσφυγή της φορολογικής αρχής.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 7 Η φορολογική αρχή ζητεί από το αιτούν δικαστήριο (πρώτο αίτημα) να απορρίψει την αίτηση του πτωχέυσαντος Α. για τη χορήγηση απαλλαγής, καθόσον εναντίον του εκδόθηκε οριστική πράξη επέκτασης της φορολογικής ευθύνης στις 13 Ιανουαρίου 2017, δηλαδή, εντός δεκαετίας προ της υποβολής της αίτησης απαλλαγής από τις ανεξόφλητες απαιτήσεις, εκ του οποίου συνάγεται ότι ο οφειλέτης δεν υπέβαλε καλή τη πίστει τη σχετική αίτηση απαλλαγής. Η οριστική πράξη επέκτασης της ευθύνης κατά του Α. στηρίχθηκε στα κάτωθι περιστατικά: στο παρελθόν, ο Α. διατέλεσε διαχειριστής της εταιρίας με την επωνυμία INVERSIONES MONIKAPITAL, S. L.. Κατά τη διάρκεια της θητείας του ως διαχειριστή, η εταιρία δεν υπέβαλε, ως όφειλε, ορισμένες δηλώσεις ΦΠΑ (και συγκεκριμένα κατά το έτος 2010). Έπειτα από δύο έτη (το 2012), η φορολογική αρχή κοινοποίησε στην INVERSIONES MONIKAPITAL, S. L., πράξη διοικητικού προσδιορισμού φόρου, προκειμένου αυτή να αποπληρώσει τις οφειλές της προς τη φορολογική αρχή. Κατά της προαναφερθείσας πράξης διοικητικού προσδιορισμού φόρου δεν ασκήθηκε προσφυγή. Πέντε έτη αργότερα –και συγκεκριμένα στις 13 Ιανουαρίου 2017–, η φορολογική αρχή, δυνάμει του άρθρου 43, παράγραφος 1, στοιχείο α, του Ley 58/2003, de 17 de diciembre, General Tributaria (γενικού φορολογικού νόμου 58/2003, της 17ης Δεκεμβρίου), εξέδωσε πράξη επέκτασης της φορολογικής ευθύνης εις βάρος του Α. υπό την ιδιότητά του ως επικουρικός υπευθύνου για οφειλές και φορολογικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στην εταιρία της οποίας ήταν διαχειριστής. Το μερίδιο της ευθύνης του αντιστοιχεί στο ποσό των 114 408,09 ευρώ. Κατά τη φορολογική αρχή, η πράξη επέκτασης της φορολογικής ευθύνης είναι οριστική και, ως εκ τούτου, αποκλείει τη χορήγηση απαλλαγής.

- 8 Παράλληλα (δεύτερο αίτημα), η φορολογική αρχή ζητεί να μη χορηγηθεί απαλλαγή και για άλλες απαιτήσεις του Δημοσίου έναντι του Α. (όπως για παράδειγμα, κυρώσεις για οδικές παραβάσεις), εκτός από τις περιπτώσεις στις οποίες ισχύουν τα όρια του άρθρου 489, παράγραφος 1, στοιχείο 5, του TRLC.
- 9 Τα ως άνω αιτήματα προβάλλονται δυνάμει του άρθρου 487, παράγραφος 1, σημείο 2, του TRLC (περιορισμοί της δυνατότητας απαλλαγής λόγω κακής πίστης του οφειλέτη) και του άρθρου 489, παράγραφος 1, στοιχείο 5, του TRLC (περιορισμοί στην έκταση της απαλλαγής), όπως τροποποιήθηκαν από τον Ley 16/2022, de 5 de septiembre, de reforma del texto refundido de la Ley Concursal (νόμο 16/2022, της 5ης Σεπτεμβρίου, περί τροποποίησης του κωδικοποιημένου πτωχευτικού νόμου), διά του οποίου η Ισπανία μετέφερε την οδηγία (ΕΕ) 2019/1023 στην εγχώρια έννομη τάξη.
- 10 Ο πτωχέυσας οφειλέτης αντικρούει τα αιτήματα της Φορολογικής Αρχής. Σε γενικές γραμμές, διατείνεται, βασιζόμενος στην οδηγία (ΕΕ) 2019/1023, i) ότι ο σκοπός της συγκεκριμένης οδηγίας είναι η επίτευξη της πλήρους απαλλαγής από τα χρέη, ii) ότι η οδηγία δεν περιέχει ειδική μνεία στις απαιτήσεις του Δημοσίου, αλλά υποδεικνύει μετ' επιτάσεως στα κράτη μέλη την υποχρέωσή τους να διαθέτουν ένα πλαίσιο που θα ευνοεί την πλήρη απαλλαγή, χωρίς να διακρίνει είδη πιστωτών, iii) ότι, εάν γίνει δεκτό ότι, κατά το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας, τα κράτη μέλη δύνανται να περιορίζουν την απαλλαγή από ορισμένα χρέη, τότε, η ευχέρεια αυτή πρέπει να ρυθμίζεται με λεπτομερή και σε περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων (στις οποίες δεν περιλαμβάνονται οι οφειλές προς το Δημόσιο, ενώ αναφέρονται, για παράδειγμα, χρέη που αφορούν υποχρεώσεις διατροφής) και τέλος iv) ότι η προστασία που παρέχει η ισπανική νομοθεσία στις οφειλές προς το Δημόσιο προσκρούει στον προβλεπόμενο από τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σκοπό.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αιτήσεως περί προδικαστικής παραπομπής

ΠΡΩΤΟΝ.– Γενικό πλαίσιο της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης. Εξέλιξη της ισπανικής νομοθεσίας περί του δικαιώματος πλήρους απαλλαγής από ανεξόφλητες απαιτήσεις. Ομοιότητες και διαφορές των προδικαστικών ερωτημάτων της υπό κρίση υπόθεσης με τις υποθέσεις C-687/22 και C-111/23

- 11 Ως γενικό πλαίσιο της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής απόφασης, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, υπό το πρίσμα της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023, η υπό κρίση υπόθεση εγείρει σοβαρά ζητήματα, ως προς τη συμβατότητα της εθνικής κανονιστικής ρύθμισης που μετέφερε την ως άνω οδηγία στην ισπανική έννομη τάξη, με την ίδια την οδηγία. Για τον λόγο αυτόν, το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει μια σειρά προδικαστικών ερωτημάτων προς το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία ομαδοποιούνται στις εξής δύο κατηγορίες:

- α. Προδικαστικά ερωτήματα όσον αφορά την πρόσβαση στο δικαίωμα πλήρους απαλλαγής, σε σχέση με την ορθή ερμηνεία του άρθρου 23, παράγραφος 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023.
- β. Προδικαστικά ερωτήματα όσον αφορά την έκταση της πλήρους απαλλαγής, σε σχέση με την ορθή ερμηνεία του άρθρου 23, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023.
- 12 Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, η βασική συλλογιστική είναι κοινή: η ρύθμιση των απαιτήσεων του Δημοσίου (ή των χρεών προς το Δημόσιο), που ο Ισπανός νομοθέτης εισήγαγε στο Real Decreto Legislativo 1/2020, de 5 de mayo, a través de la Ley 16/2022, de 5 de septiembre, de reforma del texto refundido de la Ley Concursal por la que se traspone la Directiva 2019/1023 (βασιλικό νομοθετικό διάταγμα, της 5ης Μαΐου, με τον νόμο 16/2022, της 5ης Σεπτεμβρίου, περί τροποποίησης του κωδικοποιημένου πτωχευτικού νόμου, διά του οποίου μεταφέρεται η οδηγία 2019/1023).
- 13 Κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, ο Ley 16/2022 (νόμος 16/2022) εισήγαγε ένα πλαίσιο ενισχυμένης προστασίας για τις απαιτήσεις του Δημοσίου – το οποίο μάλιστα ενδέχεται να μη συμβαδίζει με την οδηγία (ΕΕ) 2019/1023– σε δύο διαφορετικά στάδια: 1) Κατά τη μεταφορά του άρθρου 23, παράγραφος 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023, που περιέχεται στο άρθρο 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC, στον βαθμό που συγκεκριμένες απαιτήσεις του Δημοσίου συμβάλλουν στην κανονιστική οριοθέτηση της νομικής έννοιας της καλής πίστης. Και 2), κατά τη μεταφορά του άρθρου 23, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023, που περιέχεται στο άρθρο 489, παράγραφος 1, στοιχείο 5, του TRLC, στον βαθμό που τα χρέη προς το Δημόσιο θα εξαιρούνταν γενικώς της απαλλαγής.
- 14 Στη συνέχεια, ακολουθεί μια σύνοψη της εξέλιξης, στην ισπανική έννομη τάξη, των νομικών ρυθμίσεων του δικαιώματος πλήρους απαλλαγής από τις ανεξόφλητες απαιτήσεις, ως προς τα χρέη προς το Δημόσιο. Το δικαίωμα της πλήρους απαλλαγής από τα χρέη (γνωστό ως «απαλλαγή από τις ανεξόφλητες απαιτήσεις») εισήχθη στην έννομη τάξη μας το 2013, μέσω της τροποποίησης του άρθρου 178 του ισχύοντος, κατά την εποχή εκείνη, Ley Concursal (LC 22/2003) [πτωχευτικού νόμου (LC 22/2003)]. Το καθεστώς της απαλλαγής εξελίχθηκε περαιτέρω το 2015, διά της νέας τροποποίησης του LC 22/2003 (πτωχευτικού νόμου 22/2003), στον οποίο προστέθηκε το άρθρο 178α. Η ρύθμιση του νέου άρθρου αποτέλεσε αντικείμενο ποικίλων δικαστικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων. Επί της ουσίας, η συζήτηση περιστρεφόταν γύρω από την έκταση της απαλλαγής από οφειλές προς το Δημόσιο, η οποία, το 2019, οδήγησε το Ανώτατο Δικαστήριο (Ισπανία) στην έκδοση της κρίσιμης απόφασης της ολομελείας του τμήματος αστικών διαφορών, της 2ας Ιουλίου 2019, ROJ: STS 2253/2019 – ES:TS:2019:2253. Για τα δεδομένα του ισπανικού δικαίου, η απόφαση αυτή κυριολεκτικά «δημιούργησε νομολογιακό προηγούμενο» και συνεπώς κατέστη πηγή δικαίου. Με την απόφαση εκείνη, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι, σε περίπτωση που η απαλλαγή από τα χρέη είχε επιτευχθεί με τη

διαδικασία της άμεσης απαλλαγής (αντί του σχεδίου πληρωμών), τότε μεγάλο μέρος χρεών προς το Δημόσιο καλυπτόταν από το ευεργέτημα της απαλλαγής. Το 2020, η κυβέρνηση εισήγαγε, με το Real Decreto Legislativo 1/2020, de 5 de mayo, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley Concursal (TRLR) [βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2020, της 5ης Μαΐου, περί εγκρίσεως του κωδικοποιημένου κειμένου του πτωχευτικού νόμου (TRLR)], νέα ρύθμιση για το δικαίωμα απαλλαγής από τα χρέη, η οποία προέβλεπε ένα ευνοϊκότερο, σε σύγκριση με την ως άνω απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου (Ισπανία), πλαίσιο για τις απαιτήσεις του Δημοσίου. Διάφοροι δικαστές και δικαστήρια έκριναν ότι το νομοθετικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε από την κυβέρνηση (ένα βασιλικό νομοθετικό διάταγμα, το οποίο μπορεί απλώς να θίξει το ζήτημα της επαναφοράς προγενέστερων κανόνων, αλλά όχι να δημιουργήσει ένα νέο κανονιστικό πλαίσιο), παραβίαζε την αρχή *ultra vires*, και, ως εκ τούτου, αποφάσισαν να μην εφαρμόσουν το νέο πλαίσιο, αλλά να περιοριστούν στο προβλεπόμενο από τη νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου (Ισπανία). Τελικώς, το 2022, ο Ley 16/2022 (νόμος 16/2022) μετέφερε την οδηγία (ΕΕ) 2019/1023 και ακολούθως, τροποποιήθηκε ο TRLR. Σε γενικές γραμμές, από την τελευταία τροποποίηση, προέκυψε ένα καθεστώς ενισχυμένης προστασίας, ή υπερπροστασίας, των απαιτήσεων του Δημοσίου, που, κατά το αιτούν δικαστήριο, ίσως να μην είναι συμβατή με τη μεταφερθείσα οδηγία και, ιδίως, με το άρθρο 23, παράγραφοι 2 και 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023.

- 15 Από την άλλη πλευρά, τα προδικαστικά ερωτήματα της υπό κρίση υπόθεσης παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές με τα προδικαστικά ερωτήματα των υποθέσεων C-687/22 (Agencia Estatal de la Administración Tributaria) και C-111/23 (Agencia Estatal de la Administración Tributaria) που υποβλήθηκαν από το Audiencia Provincial de Alicante [εφετείο Αλικάντε (Ισπανία)]. Ορισμένα από τα προδικαστικά ερωτήματα των προαναφερθεισών αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως συμπίπτουν με τα προδικαστικά ερωτήματα της υπό κρίσης υπόθεσης. Συνεπώς, οι απαντήσεις που δόθηκαν σε αυτά θα μπορούσαν, ίσως, να τύχουν εφαρμογής και εν προκειμένω. Ωστόσο, σε αντίθεση με τις υποθέσεις C-687/22 και C-111/23, στην υπό κρίση υπόθεση, τα ερμηνευτικά ζητήματα που εγείρονται, σε σχέση με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άπτονται της κανονιστικής ρύθμισης για τη μεταφορά της οδηγίας 2019/1023, ήτοι του Ley 16/2022, de 5 de septiembre, de reforma del texto refundido de la Ley Concursal (νόμου 16/2022, της 5ης Σεπτεμβρίου, περί τροποποιήσεως του κωδικοποιημένου πτωχευτικού νόμου), που τέθηκε σε ισχύ στις 26 Σεπτεμβρίου 2022. Αντιθέτως, στις υποθέσεις C-687/22 και C-111/23, το ερώτημα που υποβάλλεται στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφορά την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, ως προς την προγενέστερη της μεταφοράς της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023 ισπανική διάταξη, η οποία θεσπίστηκε πριν από την καταληκτική ημερομηνία μεταφοράς της. Μολονότι λοιπόν, η προαναφερθείσα διάταξη δεν είναι αυτή που μετέφερε στην ισπανική έννομη τάξη την οδηγία (ΕΕ) 2019/1023, επισημαίνεται ότι θα μπορούσε να προσκρούει στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως υπονομεύουσα το επιδιωκόμενο από την οδηγία 2019/1023 αποτέλεσμα (βλ. μεταξύ άλλων, απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-129/96, Inter-

Environnement Wallonie ASBL κατά Région wallonne, της 18ης Δεκεμβρίου 1997, EU:C:1997:628, σκέψη 50).

ΔΕΥΤΕΡΟΝ.– Ερμηνευτικά ζητήματα σχετικά με το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023

- 16 **Προδικαστικό ερώτημα 1.1.** Το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι είναι αντιφατικό να θεωρηθεί ότι η μεταφορά της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023 από τον Ισπανό νομοθέτη [διά του Ley 16/2022 (νόμου 16/2022)] εισήγαγε ένα πιο περιοριστικό, σε σύγκριση με το προγενέστερο της μεταφοράς, πλαίσιο όσον αφορά την πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη. Συγκεκριμένα, το ισχύον άρθρο 487 του TRLC προβλέπει τους περιορισμούς και τις εξαιρέσεις από την πρόσβαση στην πλήρη απαλλαγή από ανεξόφλητες απαιτήσεις. Μία εκ των εξαιρέσεων –που διαλαμβάνεται στην παράγραφο 1, στοιχείο 2, του ως άνω άρθρου και βασίζεται στην προϋπόθεση να έχει εκδοθεί, εντός δεκαετίας προ της υποβολής της αίτησης απαλλαγής [...], οριστική πράξη επέκτασης της ευθύνης εις βάρος οφειλέτη– αποτελεί τη βάση της υπό κρίση διαφοράς, για την οποία η φορολογική αρχή αντικρούει την αίτηση απαλλαγής από τις οφειλές που υπέβαλε ο Α.
- 17 Κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, πρόκειται για εξαίρεση η οποία δεν σχετίζεται με τις παρεκκλίσεις από την πρόσβαση στην απαλλαγή που μνημονεύονται ενδεικτικώς στο άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας. Αυτή η καθαρά ενδεικτική απαρίθμηση επιβάλλει ειδικά καθήκοντα εποπτείας, προκειμένου τα κράτη μέλη να απέχουν από πρακτικές που θα μπορούσαν να καταστήσουν κενό γράμμα το δικαίωμα στην πλήρη απαλλαγή από τα χρέη, συρρικνώνοντας υπερβολικά την έννοια της καλής πίστης. Επιπλέον, η εξαίρεση περί της οποίας γίνεται λόγος εισήχθη ex novo στην ισπανική νομοθεσία, καθόσον σε προγενέστερες της μεταφοράς εκδοχές δεν υπήρχε σχετική αναφορά, και εισάγει ένα νέο περιοριστικό κριτήριο στην έννοια του «καλόπιστου οφειλέτη» (στοιχείο που αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για το δικαίωμα απαλλαγής από τις ανεξόφλητες απαιτήσεις).
- 18 Κατά το αιτούν δικαστήριο, το δικαίωμα πλήρους απαλλαγής από τα χρέη πηγάζει από το κοινοτικό δίκαιο και μια εθνική κανονιστική ρύθμιση δεν δύναται να θέτει εν αμφιβόλω την ουσία του δικαιώματος εκείνου. Επιπλέον, το ως άνω δικαίωμα θα πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με τα άρθρα 15 (δικαίωμα στην εργασία) και 16 (επιχειρηματική ελευθερία) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι οι υπερχρεωμένοι επιχειρηματίες, μη δυνάμενοι να έχουν πρόσβαση στην πλήρη διαγραφή χρεών, αδυνατούν να επανεκκινήσουν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Σε τελική ανάλυση, το δικαίωμα πλήρους απαλλαγής από τα χρέη συμβάλλει καθοριστικά στη διασφάλιση εύρωστων και ανταγωνιστικών αγορών, η οποία επηρεάζει πρωτίστως την ενιαία αγορά.
- 19 **Προδικαστικό ερώτημα 1.2.** Το συγκεκριμένο προδικαστικό ερώτημα δικαιολογείται στο μέτρο που ο κανόνας που εισάγει το άρθρο 487, παράγραφος

1, στοιχείο 2, του TRLC –βάσει του οποίου δεν δύναται να υπαχθεί στην απαλλαγή από τις ανεξόφλητες απαιτήσεις ο οφειλέτης εκείνος στον οποίο είχαν επιβληθεί κυρώσεις με οριστική διοικητική απόφαση για πολύ σοβαρές παραβάσεις της φορολογικής νομοθεσίας, της νομοθεσίας περί κοινωνικής ασφάλισης ή της εργατικής νομοθεσίας, εντός των δέκα ετών προ της υποβολής της αίτησης απαλλαγής, ή ο οφειλέτης για τον οποίον, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, είχε εκδοθεί πράξη επέκτασης της ευθύνης, εκτός εάν κατά την υποβολή της αίτησης απαλλαγής έχει εξοφλήσει πλήρως τις οφειλές του–, επιδιώκει να θεσπίσει ένα καθεστώς προστασίας των απαιτήσεων του Δημοσίου, πέραν της προστασίας που, ούτως ή άλλως, παρέχεται από την πτωχευτική διαδικασία, μεταβάλλοντας κατά αυτόν τον τρόπο εν κρυπτώ την κατάταξη των πτωχευτικών απαιτήσεων.

- 20 Πράγματι, από την ως άνω διατύπωση συνάγεται ένα σαφές κίνητρο: ο υπερχρεωμένος επιχειρηματίας που έχει διαπράξει σοβαρή ή πολύ σοβαρή φορολογική παράβαση, ή παράβαση (ανεξαρτήτως βαρύτητας) της νομοθεσίας περί κοινωνικής ασφάλισης ή της εργατικής νομοθεσίας, ή κατά του οποίου εκδόθηκε πράξη επέκτασης της ευθύνης, είναι πολύ πιθανόν να προτιμήσει να ικανοποιήσει τις αξιώσεις που απορρέουν από τις ως άνω παραβάσεις, προτού ζητήσει την απαλλαγή του, διότι, σε διαφορετική περίπτωση, δεν θα έχει πρόσβαση στο δικαίωμα απαλλαγής από οποιαδήποτε άλλη απαίτηση. Η συνέπεια αυτή εξακολουθεί ακόμη και μετά την κήρυξη σε πτώχευση. Εν ολίγοις, κατά το αιτούν δικαστήριο η διατύπωση του άρθρου 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC, δεν αποσκοπεί στην αναγνώριση του κακόπιστου οφειλέτη, αλλά επιδιώκει να εξαναγκάσει τον επιχειρηματία στην ικανοποίηση απαιτήσεων του Δημοσίου που δυσχερώς θα μπορούσαν να εξοφληθούν στο πλαίσιο της πτωχευτικής διαδικασίας. Επιπλέον, η διατύπωση αυτή έχει αρνητικές προεκτάσεις με όρους αγοράς, καθώς ο οφειλέτης θα προτιμήσει να εξοφλήσει τα χρέη του προς το Δημόσιο, προτού πληρώσει τους λοιπούς προνομιούχους ή ενέγγυους πιστωτές, όπως για παράδειγμα, τους προμηθευτές του.
- 21 **Προδικαστικό ερώτημα 1.3.** Το εν λόγω ερώτημα βασίζεται στο είδος και τα χαρακτηριστικά της πράξης επέκτασης της φορολογικής ευθύνης. Το αιτούν δικαστήριο δεν θέτει εν αμφιβόλω τα ακλόνητα θεμέλια στα οποία βασίζεται ο συγκεκριμένος μηχανισμός [που διέπεται από τα άρθρα 41, 42 και 43 του Ley General Tributaria (γενικού φορολογικού νόμου)], ωστόσο, επισημαίνει τα κάτωθι: i) ότι η πράξη επέκτασης της φορολογικής ευθύνης αποσκοπεί ξεκάθαρα στην είσπραξη, χωρίς να έχει σχετικώς σημασία η οικονομική δυνατότητα του επικουρικός υπόχρεου, αλλά η οικονομική δυνατότητα ενός τρίτου, του κύριου υπόχρεου (εν προκειμένω, της εταιρίας INVERSIONES MONIKAPITAL, S. L.), και για τον λόγο αυτόν η αιτία για την πράξη επέκτασης της φορολογικής ευθύνης δεν μπορεί να βασίζεται σε ένα γενικόλογο «καθήκον αλληλεγγύης» για την κάλυψη των δημοσίων δαπανών, ii) ότι ο επικουρικός υπόχρεος, προς τον οποίο μετακυλιέται η ευθύνη, ενέχεται προσωπικά ως εγγυητής της φορολογικής οφειλής, iii) ότι αρκεί η απλή αμέλεια του διαχειριστή της εταιρίας, χωρίς να είναι απαραίτητη η κακόπιστη συμπεριφορά ή η πρόθεση εξαπάτησης, προκειμένου να εκδοθεί η πράξη επέκτασης της ευθύνης, iv) ότι η απλή αμέλεια δυσχερώς

εξισώνεται με κακόπιστη επιχειρηματική συμπεριφορά, στην οποία όμως βασίζεται το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023, και ν) ότι στην ισπανική έννομη τάξη η πρόσβαση στην απαλλαγή προϋποθέτει την προηγούμενη κήρυξη πτώχευσης, εν προκειμένω, δε, αποδεικνύεται ότι ο Α. δεν πτώχευσε δολίως.

22 **Προδικαστικό ερώτημα 1.4.** Κατά το άρθρο 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC, το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου δεν χορηγείται η απαλλαγή από ανεξόφλητες απαιτήσεις, είναι τα δέκα έτη, το οποίο ξεκινάει από την ημερομηνία επιβολής της κύρωσης (για φορολογικές παραβάσεις ή για παραβάσεις της νομοθεσίας περί κοινωνικής ασφάλισης ή της εργατικής νομοθεσίας) ή από την ημερομηνία κατά την οποία εκδίδεται η οριστική πράξη επέκτασης της ευθύνης. Προκύπτει λοιπόν ότι, για τον υπολογισμό της προθεσμίας αυτής, δεν είναι κρίσιμη η χρονική στιγμή κατά την οποία πραγματοποιήθηκε το γενεσιουργό της κύρωσης γεγονός (ήτοι, η ημερομηνία τέλεσης της παράβασης), ούτε όμως και το γενεσιουργό της πράξης επέκτασης της ευθύνης γεγονός (ήτοι, η ημερομηνία κατά την οποία δημιουργήθηκε ή αναγνωρίστηκε η οφειλή). Το αιτούν δικαστήριο δεν θεωρεί λογικό να είναι τόσο ευρύ το χρονικό πλαίσιο κατά το οποίο μπορεί να αξιολογηθεί η κακή πίστη του οφειλέτη. Εκτιμά, λοιπόν, ότι η διάρκεια αυτή είναι απολύτως υπερβολική. Επιπλέον, το διάστημα, κατά το οποίο ο οφειλέτης δεν δύναται να έχει πρόσβαση στην πλήρη απαλλαγή από τα χρέη, συναρτάται τελικά με πλείονες παράγοντες (μεταξύ άλλων, την αποτελεσματικότητα της Διοίκησης στην επιβολή κυρώσεων ή στην έκδοση πράξεων), οι οποίοι δεν σχετίζονται επ' ουδενί με τη δραστηριότητα του οφειλέτη στην αγορά. Επίσης, η καθιέρωση τόσο μεγάλων χρονικών διαστημάτων, κατά τα οποία ο οφειλέτης δεν έχει πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη, είναι πιθανό να τον εξωθήσει στην παραοικονομία. Από την άλλη πλευρά, συνέπεια της εν λόγω εθνικής κανονιστικής ρύθμισης είναι ότι αυξάνονται τα κίνητρα προς τους οφειλέτες, ώστε να ικανοποιούν το συντομότερο δυνατόν τις οφειλές που πηγάζουν από τις αιτίες αυτές (επιβολή κυρώσεων ή πράξεις επέκτασης της ευθύνης), καθόσον, σε διαφορετική περίπτωση, θα καταστεί αδύνατη η πρόσβασή τους στο δικαίωμα απαλλαγής από οποιαδήποτε άλλη απαίτηση και, μάλιστα, για πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Τούτο υποδηλώνει, για μια ακόμη φορά, την κατά προτεραιότητα ικανοποίηση των απαιτήσεων του Δημοσίου σε σύγκριση με άλλες απαιτήσεις.

23 **Προδικαστικό ερώτημα 1.5.** Το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας ρητώς ορίζει ότι οι διατάξεις που περιορίζουν ή καθιερώνουν παρεκκλίσεις από τα άρθρα 20 έως 22 της οδηγίας (που προβλέπουν το δικαίωμα πρόσβασης στην πλήρη απαλλαγή από τα χρέη), θα πρέπει να είναι «δεόντως αιτιολογημένες». Κατά το αιτούν δικαστήριο, η Exposición de Motivos de la Ley 16/2022 (αιτιολογική έκθεση του νόμου 16/2022) –που απέδωσε την τρέχουσα διατύπωση των αμφιλεγόμενων άρθρων του TRLC– δεν παρέχει επαρκή βάση για να τεκμηριώσει τους περιορισμούς που ειδικώς ορίζονται στο άρθρο 487, παράγραφος 1, στοιχείο 2, του TRLC. Συνεπεία της αναγνώρισης του δικαιώματος στην πλήρη απαλλαγή του άρθρου 20 της οδηγίας, το άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας, επιβάλλει ειδικό καθήκον αιτιολόγησης των

παρεκκλίσεων που θεσπίζει ο εθνικός νομοθέτης για κάθε επιμέρους παρέκκλιση και δεν αρκεί μια γενικόλογη αιτιολόγηση. Μόνο κατά τον τρόπο αυτόν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο εθνικός νομοθέτης σεβάστηκε την κοινοτική έννοια της καλής πίστης. Η συγκεκριμένη αιτιολόγηση καθίσταται πολύ περισσότερο αναγκαία σε συστήματα όπως το ισπανικό, το οποίο υιοθέτησε έναν κανονιστικό (και όχι αξιολογικό) τρόπο καθορισμού της έννοιας της καλής πίστης, που περιορίζει σχεδόν εξολοκλήρου οποιοδήποτε περιθώριο αξιολόγησης εκ μέρους του δικαστή. Επιπροσθέτως, ένα κανονιστικό πλαίσιο καθορισμού της έννοιας της καλής πίστης, ενέχει κινδύνους ενίσχυσης σκοπών που δεν συνάδουν και προσκρούουν στην αναγνώριση του δικαιώματος πλήρους απαλλαγής. Τούτο μάλιστα, καθίσταται περισσότερο εμφανές, όταν η πρόσβαση στο δικαίωμα απαλλαγής εξαρτάται από το γεγονός ότι δεν είχε εκδοθεί προηγουμένως οριστική πράξη επέκτασης της ευθύνης. Αναφέρθηκε προηγουμένως, ότι πρόκειται για μια ex novo ρύθμιση του ισπανικού δικαίου, που δεν περιέχεται στην ενδεικτική περιπτωσιολογία του άρθρου 23, παράγραφος 2, της οδηγίας, και για την οποία δεν αποτελεί προϋπόθεση η κακόπιστη συμπεριφορά ή πρόθεση, αλλά η απλή «πλημμελής άσκηση καθηκόντων». Συνάδει όμως τούτο με την ύπαρξη κακόπιστης συμπεριφοράς, την οποία θέτει ως προϋπόθεση η οδηγία (ΕΕ) 2019/1023;

ΤΡΙΤΟΝ.- Ερμηνευτικά ζητήματα σχετικά με το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023

- 24 **Προδικαστικό ερώτημα 2.1.** Το εν λόγω ερώτημα συνδέεται στενά με τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν στις υποθέσεις C-687/22 και C-111/23. Έχει ήδη αναφερθεί ότι, οι συγκεκριμένες αιτήσεις προδικαστικής απόφασης παραπέμπουν στη νομοθεσία που ίσχυε πριν από τη μεταφορά της οδηγίας. Μετά τη μεταφορά της, και δεδομένου ότι το άρθρο 489, παράγραφος 1, στοιχείο 5, του TRLC, διεύρυνε τις κατηγορίες οφειλών που εξαιρούνται της απαλλαγής, κρίνεται αναγκαίο να υποβληθεί εκ νέου στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το συγκεκριμένο ερώτημα, στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης.
- 25 **Προδικαστικό ερώτημα 2.2.** Το άρθρο 489, παράγραφος 1, στοιχείο 5, του TRLC, ήρθε να θεσπίσει έναν γενικό κανόνα περί μη απαλλαγής από τα χρέη προς το Δημόσιο. Είναι βέβαιο ότι προβλέπονται μεν κάποιες κατηγορίες παρεκκλίσεων, ωστόσο, το μέγιστο όριο των δεκτικών απαλλαγής ποσών είναι εξαιρετικά περιορισμένο στις περιπτώσεις αυτές. Εντούτοις, κατά το αιτούν δικαστήριο, τα χρέη προς το Δημόσιο δεν συγκαταλέγονται στην κατηγορία των χρεών που δεν τυγχάνουν απαλλαγής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην οδηγία. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι η μη απαλλαγή των χρεών προς το Δημόσιο δεν αποτέλεσε γενικό κανόνα πριν από τη μεταφορά της οδηγίας στην ισπανική έννομη τάξη. Το Tribunal Supremo (Ισπανία), λαμβάνοντας ως σημείο αναφοράς τη σύσταση της Επιτροπής, της 12ης Μαρτίου 2014, για μια νέα προσέγγιση για την επιχειρηματική αποτυχία και την αφερεγγυότητα, όσο και το προοίμιο του Real Decreto-ley 1/2015, de 27 de febrero, de mecanismo de segunda oportunidad, reducción de carga financiera y otras medidas de orden social

(βασιλικού διατάγματος 1/2015, της 27ης Φεβρουαρίου, για τον μηχανισμό δεύτερης ευκαιρίας, τη μείωση της οικονομικής επιβαρύνσεως και άλλα μέτρα κοινωνικής φύσεως), έκρινε ότι η εναρμόνιση με το δίκαιο της Ένωσης εννοούσε την απαλλαγή των χρεών προς το Δημόσιο ή, τουλάχιστον, έτεινε προς μια άμβλυνση της απόλυτης προστασίας των απαιτήσεων του Δημοσίου. Καταδεικνύεται λοιπόν ότι, η μεταγενέστερη εξέλιξη του ισπανικού δικαίου στον τομέα αυτόν (και ιδίως μετά τη μεταφορά της οδηγίας) κινήθηκε προς την αντίθετη κατεύθυνση. Το αιτούν δικαστήριο επιφυλάσσεται ως προς τη συμβατότητα, με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενός κανόνα που εξαιρεί εν γένει τα χρέη προς το Δημόσιο, χωρίς να αξιολογείται, τόσο το είδος της εκάστοτε οφειλής όσο και η αναλογία της οφειλής προς το σύνολο των απαιτήσεων.

26 **Προδικαστικό ερώτημα 2.3.** Τα ερωτήματα που εγείρονται σχετικά με τη συμβατότητα της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023 ενισχύονται έτι περαιτέρω εάν στα ανωτέρω ζητήματα (προδικαστικό ερώτημα 2.2.) προσθέσουμε την εξαίρεση των χρεών προς το Δημόσιο, η οποία θεσπίζεται με τον κανόνα μεταφοράς στην ισπανική νομοθεσία και αφορά όλα τα είδη χρεών προς το Δημόσιο, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατάταξη των πιστωτών. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 489, παράγραφος 1, στοιχείο 5 του TRLC, ως έχει, δεν συνάδει με το γενικό σύστημα αφερεγγυότητας, οδηγεί σε άνιση μεταχείριση που στερείται αιτιολόγησης και ευνοεί αναιτιολόγητα τις εγγειρόγραφες απαιτήσεις και τις απαιτήσεις μειωμένης εξασφάλισης έναντι άλλων απαιτήσεων ίσης ή ανώτερης κατάταξης. Τούτο υπονομεύει την ανταγωνιστικότητα του οικονομικού ιστού, προκαλώντας ανεπίτρεπτες αποκλίσεις ανταγωνιστικότητας μεταξύ των κρατών μελών. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το κράτος οφείλει να αποδέχεται την ίση μεταχείριση με τους λοιπούς πιστωτές, προκειμένου να υποστηρίξει, κατά τον τρόπο αυτό, το σύστημα διαχείρισης της αφερεγγυότητας. Ελλείπουν λοιπόν επαρκείς λόγοι για να θεωρηθεί ότι το κράτος δεν δεσμεύεται από τον κανόνα εκείνον που αναγκάζει τους ενέγγυους πιστωτές να εκχωρήσουν τις νόμιμες απαιτήσεις τους. Η διαπίστωση αυτή δεν επηρεάζεται από το γεγονός ότι εξαιρούνται της απαλλαγής συγκεκριμένα χρέη προς το Δημόσιο [όπως η περίπτωση των πολύ σοβαρών διοικητικών κυρώσεων, για τις οποίες λαμβάνεται υπόψη η ιδιαίτερη (τιμωρητική) φύση της οφειλής και ο (πολύ σοβαρός) χαρακτήρας της, που θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει κακή πίστη του οφειλέτη]. Δεν φαίνεται όμως λογικό να υφίσταται ένας γενικός κανόνας εξαίρεσης από την απαλλαγή από τα χρέη προς το Δημόσιο.

27 **Προδικαστικό ερώτημα 2.4.** Αναφέρθηκε προηγουμένως (προδικαστικό ερώτημα 2.2.), ότι υπάρχουν ορισμένες παρεκκλίσεις στον γενικό κανόνα απαλλαγής από τα χρέη προς το Δημόσιο, αλλά μόνο για τις κατηγορίες εκείνες που απαριθμούνται περιοριστικά, καθώς και για περιορισμένα ποσά. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η απαρίθμηση των περιορισμένων αυτών ποσών είναι αυθαίρετη. Πρόκειται για οριοθέτηση που δεν σχετίζεται με το συνολικό ποσό της οφειλής και στερείται σχετικής αιτιολόγησης στον κανόνα μεταφοράς. Συνακόλουθα, δεν τηρείται η αρχή της αναλογικότητας. Περαιτέρω, τα ποσά αυτά δεν αποτελούν εγγύηση ότι ο οφειλέτης θα μπορέσει να τύχει δεύτερης ευκαιρίας.

Τα ανωτέρω λοιπόν, κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, καθιστούν κενό περιεχομένου το δικαίωμα στην πλήρη απαλλαγή από τα χρέη.

- 28 **Προδικαστικό ερώτημα 2.5.** Και πάλι όσον αφορά το ζήτημα της αιτιολόγησης των περιορισμών και των παρεκκλίσεων στο δικαίωμα της πλήρους απαλλαγής, υπενθυμίζεται ότι η μοναδική αιτιολόγηση διαλαμβάνεται στην Exposición de Motivos (αιτιολογική έκθεση) του κανόνα μεταφοράς: ήτοι του Ley 16/2022 (νόμου 16/2022). Ωστόσο, η αιτιολόγηση αυτή παραπέμπει μόνο στις προβλεπόμενες από το άρθρο 489 του TRLC παρεκκλίσεις, και όχι στους περιορισμούς του άρθρου 487 του TRLC. Το αιτούν δικαστήριο προβαίνει σε μια επισκόπηση του γενικού πνεύματος της αιτιολόγησης που μνημονεύεται στην προαναφερθείσα Exposición de Motivos (αιτιολογική έκθεση): α) η αιτιολόγηση παραπέμπει σε γενικές αρχές (γίνεται αναφορά στην ιδιαίτερη σημασία της ικανοποίησης συγκεκριμένων οφειλών, όπως για παράδειγμα: οφειλές διατροφής, οφειλές προς το Δημόσιο, οφειλές από την τέλεση αδικήματος, οφειλές από αδιοπρακτική ευθύνη, στο πλαίσιο μιας δίκαιης και αλληλέγγυας κοινωνίας, η οποία βασίζεται στο κράτος δικαίου). β) Η απαρίθμηση των παρεκκλίσεων από την απαλλαγή είναι καθαρά ενδεικτική και, κατά συνέπεια, αιτιολογούνται όλες οι περιπτώσεις συνολικά, χωρίς να συνυπολογίζεται το διαφορετικό είδος της εκάστοτε περίπτωσης. γ) Οι απαιτήσεις του Δημοσίου φαίνεται ότι συγχέονται με χρέη που αφορούν υποχρεώσεις διατροφής, χρέη από τέλεση αδικήματος και χρέη από αδιοπρακτική ευθύνη. Πράγματι, οι τρεις αυτές κατηγορίες αναφέρονται ρητώς στην περιπτωσιολογία του άρθρου 23, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023. Εντούτοις, δεν γίνεται μνεία των χρεών ή των οφειλών προς το Δημόσιο, στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας.
- 29 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει τα εξής ερωτήματα: 1) είναι πιθανόν ο εθνικός νομοθέτης να αιτιολογεί τις περιπτώσεις εξαίρεσης από την απαλλαγή, συνολικά και όχι κατά περίπτωση; 2) Δεν απαιτείται ειδική αιτιολόγηση, εάν μια κατηγορία οφειλών –όπως για παράδειγμα οι οφειλές προς το Δημόσιο– δεν περιλαμβάνεται στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023; Και 3) συνιστά η ικανοποίηση συγκεκριμένων οφειλών, λόγω της ιδιαίτερης σημασίας τους, στο πλαίσιο μιας δίκαιης και αλληλέγγυας κοινωνίας η οποία βασίζεται στο κράτος δικαίου, επαρκή αιτιολόγηση, υπό το πρίσμα του άρθρου 23, παράγραφος 4, της οδηγίας;